

BOKRECENSIONER | Oliver Roy & Gilles Kepel

”Dystert bokslut över kriget mot terrorismen”

Den brittiske utrikesministern David Milliband dömdes i början av 2009 ut ”kriget mot terrorismen” – den strategi som styr USA:s och Storbritanniens agerande i Mellanöstern i snart ett decennium. Milliband konstaterade att strategin var ”vilseledande och förfelad”, dels därför att den gav ett intryck av att bekämpa en enad, transnationell fiende personifierad i Usama bin Laden och al-Qaida, dels för att den implicerade att terrorismen kunde besegras med militära medel. Allt fler ledande politiker och militärer tar med varierande grad av diplomati avstånd från den politik som förts under åtta förlorade år. Var Blair och Bush tvungna att avgå för att de skulle se att kejsaren är naken?

Torbjörn Pettersson

Torbjörn är SAKs generalsekreterare.

De båda franska experterna Gilles Kepel och Oliver Roy har i var sin bok avhandlat kampen mellan de båda motstridiga världsbilderna hos Bush och Blairs terrorkrigare och de al Qaida-inspirerade globala militanta islamisterna.

Oliver Roys *The Politics of Chaos in the Middle East* (Hurst & Company, 2007) är en kort och mycket lättläst bok som utan cynism analyserar den nykonservativa amerikanska utrikespolitiska doktrinen rötter och motiv och ställer den i kontrast till de politiska konflikterna i Mellanöstern.

Gilles Kepels *Beyond Terror and Martyrdom. The future of the Middle East* (Harvard University Press, 2008) är en mera omfattande och språkligt tyngre bok. Utöver analysen av den amerikanska doktrinen filosoferar Kepel också insiktsfullt och detaljerat kring debatten mellan de globala militanta islamisternas ideologer. En skillnad är också att Kepel ägnar sig minst lika mycket åt konsekvenserna av konfrontationen i Europa som åt konflikterna i Mellanöstern.

Vad gäller konsekvenserna av kriget mot terrorismen är Kepel och Roy samstämmiga och deras övergripande bokslut är snarlikt det som Ahmed Rashid tecknar i *Vägen mot kaos* (Svenska Afghanistankommittén, 2008): Den nykonservativa amerikansk-brittiska strategin har fördjupat och eskalerat konflikterna i Mellanöstern och lett till att världen idag är mycket farligare än 2001. De är också eniga om att en viktig konsekvens av kriget mot terrorismen-strategin är att den stärkt Irans ställning.

Olivier Roy beskriver initierat och intressant den nykonservativa ideologi som ledde till att bekämpandet av terrorhandlingar utvecklades till en global utrikespolitisk doktrin. Intressant är hans beskrivning av hur interventio-nisterna runt Bushadministrationen formade sin världsbild

utifrån en demokratisyn som inte är traditionellt konservativ. De lånar mycket av sin moral från reformer på vänsterkanten förespråkande en militant universalism vad gäller till exempel synen på civila samhällets roll och kvinnors ställning. Skillnaden mellan de nykonservativa och vänstern, menar Roy, handlar främst om synen på

kollektivet (klassen, minoriteten, rörelsen) kontra individuella rättigheter respektive synen på marknadsekonomin och privata sektorns roll.

Roy pekar på hur den nykonservativa världsbilden spegelvänts i mötet med verkligheten. Istället för att stödja framväxten av ett mer demokratiskt Mellanöstern har USA hamnat i ett kaos av allianser: i Pakistan var man i allians med diktatorn general Musharraf vars underrättelsetjänst gav stöd åt de afghanska talibanerna; I Irak backar USA upp en regering med täta länkar till ärkefienden Iran och irakiska kurder som ger fristad åt PKK i deras konflikt med Nato-medlemmen Turkiet. De USA-stödda sauderna stöder samtidigt de sunnigrupper som strider mot terrorkrigarna i Irak. Gilles Kepel pekar på hur strategin – och framförallt åsidosättandet av rättsstatens principer vid fångelserna i Guantánamo, Abu Ghraib och Baghram – utgjort en överträffad rekryteringsgrund för militanta islamister.

Den militanta islamismens brutalisering

Gilles Kepel analyserar utomordentligt insiktsfullt utvecklingen av den militanta islamismen sedan tidigt 80-tal. Han pekar på hur inställningen till självmordsaktioner förändrats och martyrskapet omtolkats under tre decennier av globalt jihad. Han beskriver hur Ayatollah Khomeinis förvandling av martyrskapet från religiös symbol till politisk medel inledningsvis betraktades som helt förkastlig av sunnimuslimska militanter, till exempel under Afghanistans jihad på 80-talet. Under 90-talet var debatten mellan sunni och shia jihadister om martyrskapets innebörd och självmordsattacker användbarhet hård, men via Hizbollah och Hamas kom självmordsattacker mot slutet av 90-talet att accepteras som ett legitimt instrument i jihad också för allt fler militanta sunni-islamister. Denna ”sunnifiering” innebar också att självmordsattacker och motivet för dem ökade i antal då en dirigerande religiös hierarkisk ordning är främmande för sunnimuslimerna.

Kepel pekar på hur al-Qaidas världsbild, liksom de nykonservativa terrorkrigarnas, havererat i mötet med verklighetens konflikter. Istället för att genom självmordsattacker mot fienderna till islam skapa oberoende från väst och en islamsk stat har de globala jihadisternas martyrskap lett till död och förödelse som huvudsakligen drabbat trosfränder. De har splittrat Palestina i två läger och förvandlat motståndsrörelsen i Irak till en kamp mellan stammar och religiösa grupperingar. Självmordsattacker har blivit ett allmänt spritt vapen i politiska konflikter snarare än ett uttryck för martyrskap. Kampen för en islamsk stat har förbytts i ett apokalyptisk jihad utan mål. Istället för att intensifiera kampen mot väst har det globala jihad främst lett till en fördjupad klyfta mellan shia och sunni, som exploateras av arabiska auktoritära regimer såväl som av regimen i Iran.

Den europeiska arenan

Gilles Kepel pekar också på konsekvenserna av kampen mellan globala jihadister och nykonservativa terrorkrigare i Europa. Han går ganska detaljerat igenom utvecklingen av vad han kallar ”det europeiska propagandakriget” där han analyserar hur de danska karikatyrstriderna 2005 och påvens tal om islam i Regensburg 2006 fördjupade den globala konflikten i Mellanöstern och spädde på främlingsfientligheten i Europa.

Kepel jämför Storbritannien, Holland och Frankrike och pekar på hur olika konflikten har påverkat opinionen i länderna. Han menar att Frankrike, trots att landet har flest muslimska invandrare i Europa, i mycket liten utsträckning drabbats av ökad fientlighet mot islam. Storbritannien och Holland som båda berömt sig för en multikulturell integra-

tionspolitik har sett dramatiska ökningar av främlingsfientlighet mot muslimer och ökade sociala konflikter.

En ljusare framtid

I sin redogörelse för ideologiernas katastrofala möte med verkligheten är båda böckerna djupt deprimerande och inbjuder till pessimism. Både Roy och Kepel pekar dock ut vägar mot en ljusare framtid.

Oliver Roys recept är att västvärlden måste överge tankarna om att det är islam snarare än politiska motsättningar som är den avgörande faktorn i Mellanösterns konflikter. Enligt honom har väst inget annat alternativ idag än att initiera en dialog med de nationalistiska islamska rörelserna – främst Hamas och muslimska brödrskapet.

Giles Kepel nedtonar USA:s roll i framtiden och pekar mera visionärt på en framtid där konflikten i Mellanöstern förbytts i ett ökat samarbete mellan Europa, Medelhavs- och Gulf-staterna. Enligt Kepel utgör de franska erfarenheterna av integration en långt ifrån konfliktfri, men trots allt, i huvudsak positiv erfarenhet på vilken ett djupare samarbete mellan Europa och Mellanöstern kan byggas. Han menar att politiska lösningar måste kompletteras med en ekonomisk vision som utnyttjar de ekonomiska styrkorna i Europa (stabilitet och expertis), Medelhavsstaterna (arbetskraft) och Gulf-staterna (entreprenörskap och investeringskapital).

Även om de frågor som reses av Kepels vision är många känns det befriande och uppfriskande att ställas inför ett europeiskt alternativ till dagens Obama-watching. Jag hoppas att kandidaterna till det stundande valet till Europaparlamentet tar sig tid att läsa dessa båda intressanta studier av några av världens främsta Mellanösternexperter. •